

INTERVIEW

Jodenvervolging in Nederland 1940–1945, een postume monografie

IN GESPREK MET **FRANK VAN VREE**,
DIRECTEUR VAN HET NIOD

In de periode 1969 tot en met 1994 verscheen het seriewerk 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog' van Loe de Jong. Dit veertiendelige overzichtswerk verscheen in 30 boekbanden. Vanwege deze lange tijdsperiode van een kwarteeuw konden lezers geen helder en integraal beeld verkrijgen van het meest omvangrijke thema uit De Jongs levenswerk: zijn analyse van de Jodenvervolging in Nederland. Daarom heeft Uitgeverij Verbum in samenwerking met het NIOD, alle passages over de Jodenvervolging in twee overzichtelijke banden gebundeld.

Er zit een lange tijd tussen het grote overzichtswerk 1969 t/m 1994 en de uitgave die op 25 april 2018 verschenen is. Is er een speciale reden waarom nu? Zo ja welke? Is er een achterliggende boodschap het nu te doen? 'De uitgave was een initiatief van uitgever Gerton van Boom, die zich tot doel heeft gesteld om alle belangrijke werken op dit gebied opnieuw uit te brengen. Het NIOD heeft dit initiatief omarmd, omdat het werk van De Jong nog altijd grote betekenis heeft.'

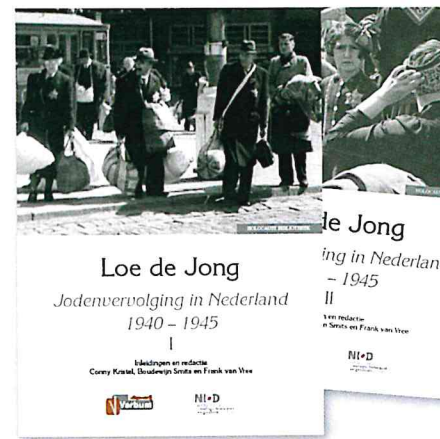
Heeft dit mede te maken met de opkomst van hernieuwd antisemitisme waar evenals bij de laatste Holocaustherdenking aandacht voor is gevraagd en voor gewaarschuwd? 'Nee, dat was wat het NIOD betreft geen overweging. Of er inderdaad sprake is van een hernieuwd antisemitisme, is overigens niet zo eenvoudig te beantwoorden. Uit de cijfers van bijvoorbeeld de CIDI-monitor 2017 blijkt niet dat het antisemitisme in moslimkringen, in Nederland zo min als elders in Europa, sterker is dan pakweg tien, vijftien jaar geleden – misschien met uitzondering van Frankrijk. Wel blijkt het nationalistisch populisme in landen als Hongarije, Polen en de VS de weg vrij te hebben gemaakt voor een heftig, onverloemd antisemitisme.'

In het grote overzichtswerk zijn twee delen gewijd aan gevangenen en gedeporteerden. Vormen deze de basis voor de te verschijnen delen? 'We zijn systematisch alle delen van Het Koninkrijk doorge-

gaan en hebben daaruit alle relevante delen gehaald die betrekking hebben op de Jodenvervolging. Door de manier waarop De Jong werkte – deels chronologisch, deels thematisch – is het grootste deel van de teksten uiteindelijk vooral afkomstig uit een paar specifieke delen van Het Koninkrijk.'

Verhouden de verschenen delen zich op een andere manier tot het grote overzichtswerk? Er wordt aangegeven dat er vele nieuwe onderzoeksresultaten zijn geboekt en andere accenten gelegd. Hoe komt dat naar voren in de te verschijnen delen. Kan een niet-deskundige dat verschil merken / gewaarworden? 'Dit tweedelige boekwerk is opgebouwd uit alle hoofdstukken en paragrafen waarin de Jodenvervolging centraal stond. Die teksten zijn integraal overgenomen, er is niets aan toegevoegd, alleen zijn hier en daar de spelling en in uitzonderlijke gevallen ook het woordgebruik aangepast. Er is dus gekozen voor een integrale heruitgave van delen van Het Koninkrijk en niet voor een kritische of bijgewerkte editie. Dat zou een onmogelijke opgave zijn, om die duizenden pagina's aan te passen aan latere inzichten en nieuwe gegevens. Dat zou zijn neergekomen op het schrijven van een heel nieuw boek...'

Loe de Jong is voor de oudere generatie een begrip. Wilt u met de te verschijnen delen ook de jongere generatie bereiken? Hoe abstract is het voor hen? 'De Jong was inderdaad een begrip voor iedereen boven de vijftig: begin jaren zestig was hij, door de 21-delige documentaire serie "De Bezetting" en zijn veelvuldige optreden als deskundige, een van de allereerste tv-persoonlijkheden. En de publicatie van ieder deel van Het Koninkrijk, vanaf 1969, was een mediagebeurtenis van de eerste orde. Honderduizenden Nederlanders hadden boeken van Loe de Jong in de kast staan. Het is uiteraard niet onze bedoeling – en we verwachten dat ook niet – dat succes te herhalen. Het doel is, het uitvoerige en nog altijd leesbare werk van De Jong opnieuw, en in een andere vorm, toegankelijk te maken voor geïnteresseerden, jong en oud.'

Kunt u de relevantie aangeven? 'In het voorgaande heb ik al aangegeven dat de passages die De Jong aan de Jodenvervolging heeft gewijd, tezamen 2.750 pagina's beslaan. Daarmee vormen deze twee boeken verreweg de grootste studie die aan de Jodenvervolging in Nederland is gewijd. Sommige inzichten mogen niet up-to-date zijn, maar wie zich met dit onderwerp bezighoudt, kan nog steeds niet om De Jong heen. Juist daarom is het zo belangrijk dat al deze teksten afzonderlijk in deze twee boeken zijn samengebracht.'

Waar komt de hernieuwde belangstelling voor Loe de Jong vandaan? Is er een (wetenschappelijke) revival? 'Ik zou niet van een revival willen spreken. Goed beschouwd is zijn werk nooit weg geweest: wie zich met de Tweede Wereldoorlog bezighoudt, zal zich ook met De Jong moeten verstaan. Wel denk ik dat vooral jongere historici vandaag de dag wat opener tegenover zijn werk staan; veertig jaar geleden overheerste toch een beetje het beeld van een tamelijk ouderwetse, moralistische en bovendien behoorlijk ijdele historicus...'

Is het eigenlijk wel mogelijk zijn werk in de context van de huidige tijd te zien, ook wetenschappelijk? In onze inleidingen hebben wij, de drie redacteuren – Conny Kristel, Boudewijn Smits en ik zelf – een beeld proberen te schetsen van de context waarin De Jongs werk is ontstaan, en hoe dit werk in velerlei opzichten vernieuwend en nog altijd actueel is. Zo is hij een van de eerste geweest die het werk van de grote Holocaustkenner Raul Hilberg op waarde wist te schatten. Ook maakte hij volop gebruik van getuigenissen en andere egodocumenten, wat in die tijd absoluut niet gebruikelijk was.'

Waarom niet het hele toenmalige seriewerk met de nieuwe inzichten hernieuwd uitgegeven? 'Dat had ook gekund – maar wie dat wil, kan de hele serie zo in een tweedehands boekenhandel vinden. Dit is een bijzondere, thematische uitgave van teksten die alleen met moeite uit die 28 banden zijn te halen. Met een nieuw register bovendien.'

— DOOR WALTER VAN ROSSUM